

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 DERSİ UZUN TEZİ

“KADIN OLMANIN DAYANILMAZ AĞIRLIĞI”

Danışman Öğretmen: Zuhâl BALOĞLU

Öğrencinin Adı: Selenge Biset

Öğrencinin Soyadı: EKER

Diploma Numarası: 001129-045

Sözcük Sayısı: 3675

Araştırma Sorusu: Yaşar KEMAL'in *Yılanı Öldürseler* adlı romanında odak kadın figürün yüklendiği sosyal roller, yazar tarafından nasıl ele alınmıştır?

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	3
1. GİRİŞ.....	4
2. YAŞAR KEMAL'İN <i>YILANI ÖLDÜRSELER</i> ROMANINDA ODAK KADIN FİĞÜRÜNÜN TOPLUMSAL ROLLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	6
2.1. ANNE ROLÜNDE ESME.....	6
2.2. SEVGİLİ ROLÜNDE ESME.....	9
2.3. EŞ ROLÜNDE ESME.....	11
3. SONUÇ.....	15
4. KAYNAKLAR.....	17

ÖZ (ABSTRACT)

Uluslararası Bakalorya Programı, A1 Türk Dili ve Edebiyatı Dersi içeriğinde hazırlanan bu uzun tezde, Yaşar Kemal'in *Yılanı Öldürseler* adlı romanındaki odak kadın figür *Esme*, toplumsal yapı ve sosyal normlar bağlamında 'anne', 'eş' ve 'sevgili' rolünde analiz edilmiştir. Eserin olay örgüsü, Esme'nin sevdalısı Abbas'ın Halil'i öldürmesi ve Ali'nin, toplumsal baskılar sonucu, annesi Esme'yi 'aile onuru' adına öldürmesi üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmada; romanların, toplumun kültürel yapı taşlarının yaşatıldığı çalışmalar olduğu düşüncesinden hareketle, karakter analizine geçilmeden önce, 19 ve 20. yüzyıllarda, Avrupa devletleri ve Osmanlı toplumundaki sosyal ve kültürel hareketler hakkında bilgi verilmiştir. Bu hareketler sonucu ortaya çıkan fikir akımları, 'halka yönelik' hareketinin yansıması olan 'köy romanları'nın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. 'Bir düşüncenin, toplum tarafından benimsenmediği sürece kültürel açıdan bir değer ifade etmeyeceği' tezi esas alınarak 'ulusal mirasa geri dönüş' düşüncesi ve o dönem çalışmaları, tezin giriş bölümünde verilmiştir. Bunun yanında, Anadolu'dan insan manzaralarının sunulduğu köy romanlarıyla Türk aydınının, insanını tanımaya başladığı düşüncesi vurgulanmaya çalışılmıştır. Tez, 'Anne Rolünde Esme', 'Eş Rolünde Esme' ve 'Sevgili Rolünde Esme' adlı üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Kadın olgusu ve kadına yüklenen anlam, 'kurban' olarak seçilen Esme karakteri üzerinden, geleneksel toplum yapısının hüküm sürdüğü Çukurova bölgesindeki sosyal doku bağlamında analiz-sentez edilmiştir. Tez kapsamında ortaya konan sonuçlar, Yaşar Kemal'in *Yılanı Öldürseler* adlı romanından ve adı geçen eser üzerine hazırlanmış bilimsel yapıtlardan alıntılarla desteklenmiştir.

Sözcük Sayısı: 214

1. GİRİŞ

Batı dünyasının merkezi kabul edilen Antik Yunan'dan Roma İmparatorluğu'na, skolastik düşüncenin hâkim olduğu Orta Çağ Avrupasından 1789 Fransız İhtilali'ne kadar geçen süreçte insanlık kültür tarihi, farklı düşünce ve akımların etkisinde kalmıştır.

Dünya coğrafyasındaki uluslar, 19. ve 20. yüzyıllarda, kültürel çalışmalarla 'ulusal' kimliklerini biçimlendirmeye başlarlar. Sosyal ve kültürel hayatın dönüşümü sürecinde Avrupa aydını, geçmişe duyulan özlem sonucu kökenini köylerde arar. Avrupa, aydınlanma dönemiyle 'akılcılık' ilkesini benimserken, İngiltere'de klasik edebiyata başkaldırıp Tevrat ve Homer'e yönelen yeni bir akım ortaya çıkar. Başta İngiltere ve Almanya olmak üzere, Avrupa'nın pek çok ülkesinde, halk kültürünü temel alan '**Ossiancılık**' akımı etkili olur. İskoç asıllı *James Macpherson* adlı bir İngiliz şairin geleneksel formları kullanma esasına dayanan bu akım, Avrupa'da halk kültürüne geri dönüşü sağlar (Öğüt-Eker, Oğuz vd. 2011, 5).

Türk aydını ise, Osmanlı döneminde kaybolduğunu düşündüğü ulusal kimliğini, Avrupa devletlerinde olduğu gibi, 'ulusal mirasa geri dönüş' düşüncesiyle aramaya başlar. Avrupa fikir hareketleriyle güçlenen milliyetçilik düşüncesi, Osmanlıda II. Meşrutiyetin ilanı ile hız kazanır. Ziya Gökalp'le kuramsallaştırılan Türkçülük hareketi sonucu, Türk kültürünün kökeniyle ilgili araştırmalar ve bulgular, edebiyat aracılığıyla okuyucuyla buluşur. Şehrin sırça köşklerinde yaşayan 'kentli' Türk insanı da, bu romanlar aracılığıyla, köy ve köy hayatı içindeki vatandaşını tanıma şansına ulaşır.

1930'lu yıllarda Rusya'da ortaya çıkan '**toplumcu gerçekçilik**' akımı da, Türk yazını etkiler. 1934'te gerçekleştirilen Sovyet Yazarlar Birliği'nin I. kongresinde ana ilkeleri saptanıp devletin resmi sanat görüşü olarak kabul edilen bu akım (Moran 2007, 53), sanatçının, toplumdaki eşitsizlikleri, haksızlıkları ve sömürüyü dikkate alıp duyarlılıkla yansıtması düşüncesini savunmaktadır. Türk edebiyatında Ömer Seyfeddin, Ali Canip Yöntem'lerle başlayan 'halka yönelik' hareketi, 1950'li yıllarda, çoğu köy enstitülerinden mezun genç yazarların eserleriyle yeni bir dönemi başlatır. 1950'lerde yetişen Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Samim Kocagöz gibi yazarlar '**toplumcu gerçekçilik**' akımın öncü isimleri olarak Türk edebiyatına damga vururlar.

“1960-1970’li yıllarda artan sosyalist düşünce eğilimi ile toplumcu gerçekçilik daha büyük önem kazanmıştır. Bu önemle birlikte dönemin gerçekçi yazarları, köyde ırgat-köylü, kentte ise kırsaldan göç etmiş, varoşlardaki işçi-emekçi insanların yaşantılarının anlatımını ve onların yaşama karşı bilinçlendirilmesini görev kabul etmişlerdir.” (Masdar 2012, 2390).

Anadolu insanının özlemlerini, acılarını, hayal kırıklıklarını, masallarını ve geleneklerini okuyucuyla buluşturan Yaşar Kemal bu dönemin köy romancılarındandır. Kemal’in eserlerinde ayrıntılı tasvirlerle göz önünde canlandırılan doğa, sosyal yapının örf, âdet gibi kültürel değerleriyle aynı platformda buluşur. Gelenek alt yapısı üzerinde iyi-kötü, güzel-çirkin paradoksu içinde simgesel ve psikolojik bir anlatımda insan portreleri oluşturan Yaşar Kemal, adeta toplumsal analizlerini okuyucuya sunar.

Kemal’in *Yılanı Öldürseler* adlı eseri, 1950’li yıllarda Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin köylerinde yaşanan trajedinin sergilendiği bir romandır. Yaşar Kemal; çocukluğunu Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde geçirdiği için, bölge hayatını yakından tanımakta ve romanında bu unsurları işlemektedir.

Stendhal’ın **“Yol boyunca gezdirilen ayna”** (Dino 1998, 32) olarak tanımladığı roman, Yaşar Kemal’in uslubuyla birleşince, Anadolu panoraması yaşayan hayat hikâyeleriyle ortaya çıkmaktadır. Romanlarını toplumsal gerçeklikler etrafında şekillendiren Yaşar Kemal, efsane, hikâye gibi halk kültüründen beslenen anlatım türlerini kullanmayı ifade zenginliği olarak kabul edip uygulamıştır.

Yılanı Öldürseler’de de yazar, geleneksel yaşamın ağır bastığı bu bölgedeki yaşanmışlıkları, sosyal normların insan hayatı üzerindeki etkisini ‘Hasan’ ve ‘Esme’ karakterleri üzerinden okuyucuya aktarır.

2. YAŞAR KEMAL'İN *YILANI ÖLDÜRSELER* ADLI ROMANINDA 'ODAK KADIN' FİGÜRÜNÜN TOPLUMSAL ROLLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

2. 1. ANNE ROLÜNDE ESME

Sosyologların, '**ikinci gerçek doğum**' olarak adlandırdıkları aile kavramı, Türk toplumunun temelidir. Aile kavramı, *Yılanı Öldürseler*'in odak figürü Esmeye için evliliğinin başlangıcında bir anlam taşımamaktadır; çünkü, bu aile, onun isteği dışında, tecavüz zoruyla ve sevmediği bir adamla oluşturulmuştur. Esmeye, eril kültürün baskısıyla mutsuz, sevgisiz ve anlamsız bir evlilik yapmıştır. Roman; tecavüz ve sonrasında zorunlu evlilikle edilgenliğe mahkûm edilen Esmeye'nin, kendisinden vazgeçmeyen sevdalısı Abbas'ın, kocası Halil'i öldürmesi teması üzerine odaklanmaktadır. Sözde aile onurunu kurtarma düşüncesiyle oluşturulan toplumsal baskı sonucu, Esmeye'nin, oğlu Hasan tarafından öldürülmesi de, romanın dikkat çekici sonunu okuyucuya sunar.

Halil'in âşık olduğu ve zihninde saplantı hâline getirdiği Esmeye'ye zorla sahip olması ve tecavüz olayının aile tarafından da doğal kabul edilmesi, köy kökenli bölgelerdeki tecavüz sorununun boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu durum anlatıcının köylüye bakış açısını olarak da yorumlanır. Anlatıcı köyde yaşanan tecavüzün köylü için "normal", kentli için "anormal" sayılabileceği karşıtlığını ortaya koymaktadır. Köylülerin tecavüz algısı, kaba kuvveti kullanmayı bir hak gibi tanımasındandır. Bununla birlikte ırza geçme olayı, bir erkeğin başka bir erkeğe karşı işlediği suç gibi algılanmaktadır. Yani, Halil "Abbas'ın kadınının" ırzına geçmiş; Abbas'ın Halil'i öldürmesi de "erkeklik onurunun" kurtarılması anlamına gelmektedir. Bu da ataerkil toplum yapısının bir göstergesidir.

Esmeye'nin gönlündeki acı ve mutsuzluk diline de vurarak çok uzun bir süre, kocası da dâhil hiç kimseyle konuşmamış; adeta dünyayla iletişimini kesip yalnızlığın sessizliğinde ruhunun acısını dindirmeye çalışmıştır. Sosyal varlık olan insanın, toplumdaki diğer bireylerle iletişimini sağlayan konuşma hakkından kendi isteğiyle vazgeçmesi, kişinin kendine verebileceği en büyük cezadır. Romanın odak kadın figürü Esmeye, sosyalleşmenin en önemli aracı olan konuşmaya engel olarak özelde yakını çevresi, genelde toplumla etkileşimini yok edip kendisini yalnızlıkla cezalandırmıştır. Bu cezalandırmanın içinde Esmeye'nin, tecavüz olayında eylemi gerçekleştiren değil mağdur olmasına rağmen, yaşadığı suçluluk ve utanç duygusu yatmaktadır.

“Esmeye bir yıl ne kocasıyla ne de köyden bir kimseyle konuşmadı. Üç kere geceleyin evden kaçtı, üçünde de yolda yakalayıp getirdi Halil. Anası, bu orospuyu yetmez sana yetmez Halil, dedi. Bırak onu da evine gitsin, başına bir iş açacaksın bu sürtük yüzünden...” (Kemal 2012, 29).

Odak figür Esmeye, romanda, eş değil anne rolüyle kendisini ifade edebilmiştir. Tecavüze maruz kalmanın ve sevdiğine kavuşamamanın acısını, mazoşistçe bir duyguyla hayata ve insanlara küserek, kendini toplumdaki dışlayarak gidermeye çalışmıştır. İmgesel olarak bu sessizlik, aynı zamanda *ölümü* çağrıştırmaktadır. Çocuğu doğana kadar kimseyle konuşmayan Esmeye, adeta, yaşayan bir *ölüyü* sembolize etmektedir.

Esmeye, maruz bırakıldığı her türlü acı ve hakarete rağmen, insan hayatının başlangıcını oluşturan doğumla, adeta yeni bir hayata başlamıştır. Esmeye, Hasan’ın doğumuyla, kaybettiği yaşama sevincine yeniden kavuşarak ‘Hayatta ben de varım!’ diyebilmiştir. Kadın ve eş olarak varlığını göstermek istemediği hayatta, anne rolüyle ‘Ben de varım!’ deme cesaretini göstermiştir. Oğlu Hasan, ona yaşama sevinci aşılayarak hayatını anlamlı kılmıştır. Esmeye’nin romandaki başat kimliği, annelik rolüyle yeniden hayat bulmuştur.

“Sonunda Esmeye konuştu da. Her şeyi unutmuş gözüküyordu. Sanki bir yıl hiç kimseyle konuşmayan, sanki yatağa girince deli gibi bumbuz olan o değildi. Çocuğun doğması değiştirmişti onu. Çocuğundan başka hiç kimseyi düşünmüyor, çocuğundan başka dünyayı düşünmüyordu. Gülüyor, eğleniyor, çalışıyordu. Köyde herkes onu sevmeye başlamıştı.” (Kemal 2012, 29).

Esmeye, dillere destan güzelliğe sahip bir kadındır. Kocası Halil’in öldürülmesinden sonra, taliplileri çok olmuş; Çukurova’da yaşayan gençler, Esmeye’yle evlenebilme hayalini yaşamlarının amacı hâline getirmişlerdir. Esmeye içinse, yüreğinde oğluna hissettiği sevgi, hayatı anlamlı ve yaşanması kılan tek sevgidir. O, her türlü toplumsal baskıya ve fiziksel şartların zorluğuna rağmen, oğluyla birlikte yaşamayı, gençliğine, güzelliğine ve beraberinde yaşayabileceği zevklere tercih etmiştir. Halil’in ölümünden kendisini sorumlu tutan kayınvalide ve kayınbiraderlerinin ölümünü hazırladığını bile bile, oğlundan ayrılmamak için köyü terk etmez. Farklı bir mekânda yeni bir eşle başlayacağı yeni bir hayat, onun için toplumsal baskı ve yargılamalardan kurtulma anlamına gelmesine rağmen, oğlu Hasan’ı bırakıp gidemez. Çünkü Esmeye, aile olgusu içinde kocası Halil’e hissedemediği eş rolünü, oğlu Hasan’da annelik rolünde yaşamıştır.

“Herkes öyle söylüyordu, bu Çukurova’nın belki de dünyanın en güzel kadınıymış anası. Anasını istemeyen delikanlı yoktu şu koca Çukurova’da. Anası bütün istekleri [geri] çeviriyordu. Oğlundan, biricik Hasan’ından ayrılmak istemiyordu. Anası gitse, Hasan burada kalacaktı. Hasan’ı amcaları anasına vermiyorlardı. Ana da oğlunu bırakıp kocaya varmıyordu. Kocaya varsa da başka köylere gitse, bir daha Hasan’ı hiç mi hiç görmeyecekti.” (Kemal 2012, 10).

Esme’nin bu dünyadaki varoluş sebebi, oğlu Hasan’dır. Hasan’ın yokluğu, Esme’nin ölümü anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, *Esme için oğlundan vazgeçmek, kendinden vazgeçmek* anlamını taşımaktadır.

Odak figür anne Esme, hem analık duygusuyla oğlunu iyi tahlil edebilmekte hem de diğer insanlarla kuramadığı iletişimi onunla sağlamaktadır. Esme, ataerkil kültürle beslenen Halil’in ailesinin, tecavüz olayında gösterdikleri duyarsızlığın tersini, Halil’in öldürülmesi sonrasında göstereceklerinden emindir. Hasan’ın toplumsal baskılardan etkilenip yanlış davranışta bulunmasını oğluluyla arasında kurmaya çalıştığı sevgi diliyle engellemeye çalışır. Malı mülkü, hiç bir maddi değeri umursamayan Esme, sadece analık hislerini yaşatan Hasan’la yaşam mücadelesi içindedir.

“Oğlumu bana verin, mal da mülk de, her şey de sizin olsun, ben gideyim babamın evine. Hiçbir şeyinizi istemem. Oğlumu bana verin. Onların hiçbir şeyciklerini istemiyorum, canımı bana versinler de, oğlumu bana versinler de, neyim varsa analarının sütü kadar onlara helal olsun.” (Kemal 2012, 36).

Bu sözler, Esme’nin oğlu ve kendisinden oluşan iki kişilik dünyasında, en kıymetli değerim kim olduğunun göstergesidir.

“Oğlumu almadan yanıma, hiçbir yere gidemem. Gidemem. Nasıl giderim ki, ondan başka benim kimsem yok ki.... Elini ayağını öpeyim Ağam, ben Hasansız hiçbir yere gidemem. Ölürsen de oğlumun yanında ölürüm. Oğlum yanımdayken ölürüm daha iyi. Oğlum yanımda yokken yaşamaktansa, oğlum yanımdayken ölmek daha iyi...” (Kemal 2012, 37).

Esme, her şeyden önce bir annedir. Örf, âdet, gelenek gibi sosyal normların ağır bastığı köy merkezinde Esme'nin oğlu olmadan bir yere gitmeyeceğini söylemesi, yüklendiği anne rolüyle kendi varlığını hiçe sayarak verdiği kararı yansıtmaktadır. Anne Esme, yaşama sebebinin oğlu Hasan olduğunu, onsuz bir hayatta var olmaktansa, onun yanında ölümü göze alacağı gerçeğini 'ötekileştirdiklerine' ilan eder.

Esme, analık duygusuyla oğlunu bırakıp gidemezken, asıl zararın ondan geleceğini hissetmektedir. Yaşadığı toplumun ataerkil yapısının eril kültüre yüklediği rolleri bilen Esme, toplumsal baskının oğlunun ruh dünyasında kopardığı fırtınaları algılayabilmektedir. Hasan'ın, annesine sevgisine ve bağlılığına rağmen, köy halkının 'erkeklik onuru' ve 'namus' kavramı üzerinden uyguladığı baskının üstesinden gelemeyeceğini annelik hisleriyle tahmin etmektedir. Tedirginlik içerisinde oğlundan gelebilecek felaketi, yani öldürülmeyi bekleyen Esme, her şeye rağmen, varlık sebebi olan Hasan'ı bırakıp gidemez. Ölümün yaklaştığını hissettiren korkuya rağmen oğluyla geçirdiği bir gün bile, kendi hayatından daha kıymetlidir:

“Bu dinginlik, sözlerin, eylemlerin böyle kirp diye kesilmesi, hem de bu kadar uzun sürmesi Esme'yi korkutuyor, Esme korkusunu da oğluna söylüyordu. Yoğun, durmadan konuşulup konuşulup birden kesilmesi her şeyin, hayra alamet değildi. Tetikte bekliyordu Esme. Oğlundan korkuyordu. Bu sessizlik oğluna bir şey yapacaktı. Eli yüreğindeydi.” (Kemal 2012, 36).

2.2. SEVGİLİ ROLÜNDE ESME

Esme, evli ve çocuklu bir kadın olmasına rağmen, gönlünde ve beyninde yaşattığı kişi kocası Halil değil, sevdalısı Abbas olarak okuyucuya sunulmuştur.

“Abbas Esme'nin sevdasından deli oluyordu. Esme de Abbas'ın sevdasından deli oluyordu. Abbas dağa çekildi gitti. Esme onun ardınca gitmedi. Devrisi gün Abbas gene geldi... Esme konaktan indi. Kocası Halil uyuyordu. Esme, Abbas'ın yanına vardı. Git Abbas, dedi. Bak çocuğum tam yedi yaşında. Bana acı, dedi. Seni de beni de öldürürler bunlar.” (Kemal 2012, 28).

Esme karakteri, Halil’le olan zorunlu evliliği sonrasında Abbas’la arasına giren yıllara rağmen sevdiğini asla unutmayan bir kadın olarak biçimlendirilmiştir. Toplumsal yaşantının ona yüklediği ‘eş’lik rolüne rağmen, beden dili, gönlünden söküp atamadığı Abbas’ın yanında olduğunu tescillemektedir. Yüreğinin sesine engel olamayan Esme, **“Git Abbas, beni seviyorsan, bana sevdan doğruysa git bir daha gelme.”** (Kemal 2012, 29) dese de, sosyal normların şekillendirdiği toplumda evli bir kadın olmanın kurallarını çiğneyip sevdiğiyle görüşmektedir. Esme, romanda hem bir *kurban* ve *mağdur*, hem de toplumsal değer yargılarının karşısında durarak sevdiğinin gönlündeki *sevda ateşini körükleyen bir kadın* olarak verilir.

“Bir ay kadar Abbas ortalıklarda gözümedi. Esme her gece sabaha kadar bekleyip Abbas’ı görmek istedi. Abbas gözükmüyordu. Derken bir sabah Esme’nin yüreği ağzına geldi. Gün ıdı ıdıyacaktı. Telaşla merdivenleri indi, ‘Abbas sen Anavarza’ya git, beni orada bekle, gelip şimdi seni bulurum.’ Abbas hiç ses çıkarmadan yürüdü. Esme gün ışınca bir azık çıkını beline sarıp kayalıklara yöneldi. Köyden çıkarken hiç kimse onu görmemişti. Böylece bir ay, iki ay Esme Anavarza kayalıklarında mağarada saklanmış Abbas’ın yanına gitti geldi.” (Kemal 2012, 30).

Eril egemen toplumda Esme, herkese ve herşeye rağmen, sevgili rolünden vazgeçmeyen bir kadındır. O sevgili rolüyle; toplumsal değer yargılarına karşı duran, toplumun ona yüklediği eş rolünü reddeden ve eş rolündeki Esme’nin gösteremediği dik duruşu sergileyen bir kadın olarak okuyucuya sunulur. Kocasının ailesinin ve toplumun onu en ağır şekilde cezalandıracağını bildiği hâlde, sevdiğine sahip çıkar ve ölüsünü kimselere bırakamaz.

“Köpeklere parçalamamış Abbas’ın ölüsünü Esme, bir gece yanına yanaşmalardan birisini almış, düşmüş yola. Köpeklerin ağzından Abbas’ın ölüsünü kurtarmış, bir çuvala koymuş, vurmuş sırtına. Yanaşmayla birlikte Abbas’ın ölüsünü götürmüş Anavarza tepesine sabaha kadar derin bir mezar kazmışlar yanaşmaylan, gömmüş Abbas’ı oraya Esme. Bunu herkes duymuş.” (Kemal 2012, 30).

Yapıtta, toplumsal baskının susturduğu eş rolündeki pasif Esme, sevgili rolünde, sevdasının arkasından giden cesur ve gözüpek bir karakter olarak verilir. Esme aynı zamanda, bir erkeği, özellikle de ölü bir erkek ağırlığını sırtında taşıyabilecek kadar fiziki açıdan güçlü ve korkusuz bir kadın tablosu içinde okuyucuya sunulur.

2.3. EŞ ROLÜNDE ESME

Evlilik, insan hayatını anlamlı kılan, cinsel birlikteliği yasallaştıran ve soy sürme temeli üzerine kurulan bir geçiş dönemidir. Bu dönemin iki temel aktörü olan kadın ve erkek, cinsel, biyolojik ve sosyal kimlikler açısından evlilik öncesinden farklı statüdedir. Genç kızlıktan kadınlığa adım atan gelin, delikanlılıktan erkeklığe geçiş yapan damat, biyolojik değişikliğin yanında, toplumsal bellekte sosyal statü olarak da değer kazanır. Her zaman olmasa da, bazen evliliğe eşlik eden aşk ve tutku da, insan hayatını anlamlı kılan duygulardır. Karşılıklı olduğunda mutluluk, tek taraflı olduğunda ise acı veren bu duygular, bazen yıkıcı da olabilir. Eril kültürün mutlak hâkimiyetinin bir sonucu olarak istek dışı evliliğe zorlanan Esme için evlilik, değer ifade eden bir birliktelik değildir. Esme için Halil’le olan birlikteliği, yaşadığı tecavüz olayının evlilikle legalleştirilmesidir. Esme; Abbas’a sevdalıyken Halil tarafından zorla kaçırılıp isteği dışında birlikte olmanın acısını hiç unutmamış ve bu acının öfkesini, yıllarca içinde barındırmıştır. Odak figür Esme’nin yaşadığı utanç, onu hak aramaktan alıkoyan en önemli etkenlerden biridir.

“Esme’ye âşık olmuştu Halil, Esme kendisini istemeyince bir gece onu altı kişiyle babasının evinden zorla kaçırdı. Elini ayağını bağlayıp ırzına geçmek istedi. Esme direndi. Bir hafta sonraydı ki, ona afyonlu şerbet içirip öylesine muradına erdi. Ayıldığında Esme her şeyi anladı. Başı döndü, çok kustu. Kendinden utandı.”
(Kemal 2012, 29).

Ataerkil toplum yapısına sahip bir bölgede yaşayan Esme ‘kurban’ olarak seçilmiş ve kendisine eş olarak yaşam hakkı tanınmamıştır. Zorla kaçırma ve tecavüz sonucu gerçekleşen istek dışı evlilik, erkek egemenliğinin en önemli göstergesidir. Zorbalık sonucu hayallerini, geleceğini ve sevdiğini kaybeden Esme, ataerkil yapı içinde, hakkını arama cesaretini dahi gösterememiş ve kaderine razı olan kabullenmiş eş rolünü yüklenmiştir. Kate Millet, ruhsal yapılar arasında iki temel ayrıma dikkat çeker: “erkeklerde saldırganlık” ve “kadında edilgenlik”. Bütün ruhsal oluşumlar da bunlara koşut gelişir. (Millet 1987, 68) Shakespeare’in Dünyayı bir tiyatro sahnesi, insanları da oyuncu olarak görmesi gibi, Esme de sırası gelince sahneye çıkmış ve zorunluluk gereği eş rolünü oynamıştır.

Esme; yaşadığı hayal kırıklığı ve acıları, kendisine bilerek ve isteyerek yaşatan kocası Halil'i hiç affetmemiş; ancak, yine de toplumsal değer yargılarının gerektirdiği eş sorumluluğunu yerine getirmiştir. “**Abbas’ın sevdasından deli olmasına**” rağmen, duygularını gönlüne hapseden Esme, sahip olduğu eş ve *anne* rolünü korumak istemiştir. Duygularına yenilerek Abbas’ın arkasından mağaraya gittiğinde ve Halil’in kendisini takip ettiğini Abbas’ın fark edip Halil’i öldürme teşebbüsünde bulunduğu anda bile, eş rolüyle onun öldürülmesine razı gelmemiştir. “**Bir keresinde Halil onu izledi. Nedense mağarada onları bulamadı. Abbas gördü onu. Vurmak istedi, Esme öne geçti.**” (Kemal 2012, 30).

Resmi hukukun verdiği cezaların, zamanı ve mekânı bellidir. Toplumsal hukukun verdiği cezaların süresi ise, insan ömrüyle belirlenir ve yaşadığınız süre boyunca her an sizinle birlikte. Cezanın bedeli ödenmiş olsa dahi suç, yine sizinle beraber anılır. Yaşadığı bölgenin sosyal yapısı ve gelenekleri, suçu olsun olmasın, evli bir kadının hayatında, başka bir erkeğin varlığını kabul etmemektedir. Toplumsal hukuk nazarında Esme, yargılanıp idama mahkûm edilmiştir. Toplumsal değer yargılarını belleklerinde yaşatan bölge halkı da, bu cezayı, mahkûma uygulamak zorundadır. Halil’in ailesi ve bölge halkı için de, öldürülme olayının sorumlusu Esme’dir ve bedeli de ‘ölüm’ olmalıdır.

Geleneksel hukuk sistemlerinin yoğun olarak yaşatıldığı köy/kasaba merkezlerinde, mahkeme de hâkim de *halktır*. Halkın uygun gördüğü ceza, toplum düzeninin korunması adına eyleme geçirilir. Suçlu; dışlanma, teşhir edilme, toplum dışına itilme, kınanma gibi sosyal varlık olan insanı toplum içinde zor duruma düşürecek cezalara çarptırılır. Ve ceza, halk tarafından eyleme dönüştürülür. Esme, Halil’in ölümüne sebebiyet verdiği ve evli bir kadın olmasına rağmen sevgilisini koruduğu için, Halil’in ailesinin hakaretleri ve eziyetleriyle karşı karşıya kalmıştır. Toplumsal baskı sebebiyle, köy halkı Esme’ye karşı birleşmiştir. Bütün köy halkının, tecavüz olayını *normal* kabul edip tepki vermemesi gibi, bu olayda da kurban olarak Esme’nin seçilmesinde herkes hemfikirdir.

“Köyde kıyamet kopuyordu. Mustafa amcası tekmeliyordu Esmeyi. Orospu, orospu, kardeşimin kanlısı orospu, diye bağıriyordu. Seni yaşatmam, yaşatmam, ölüyü, o köpeğin ölüsünü nereye götürdün? Ya ölüyü vereceksin bana, ya canımı. Esmeyi ağzını açmıyordu. Bütün köy bir ağızdan bağıriyordu. Kadınlar, erkekler, yaşlılar, çocuklar Esmeyi ağızlarına ne gelirse söylüyorlardı. Köylüler başta amcalar, en önde de büyükana, birkaç gün Abbas’ın mezarını bulmak için Anavaza’yı aradılar, ne mezarını buldular, ne de Abbas’tan en küçük bir parçayı. Esmeyi ağzını açmıyordu.” (Kemal 2012, 31).

Yapıtta, ataerkil kültür içinde erkek kadar güçlü bir profil çizen tek kadın figürü, Esmeyi’nin kayınvalidesidir. Kayınvalide romanda, *sözü sayılan* ve *dinlenen mutlak güç* olarak okuyucuya sunulur. Esmeyi’nin kayınvalidesi, hem *kayınvalide* hem de *büyükana* olarak çok güçlü ve baskın bir karaktere sahiptir. Ailedeki erkekler dahi, onun ‘emir’lerine itaat eden ve ondan çekinen kişi rollerini üstlenirler. Halil’in annesi bu gücünü, toplumun kadına yüklediği en üst makam olan ‘kayınvalidelik’ten almaktadır. Türk toplumunda ataerkil yapı içinde kadın, sosyal statü anlamında en üst makama; yani kayınvalideliğe yükseldiğinde, adeta eril cinsin bir kısım haklarına sahip olur. Bu güçlenmenin içinde, yaşlılıkla birlikte, kadınsı özelliklerden zorunlu kopuş ve erkeksi özelliklere yakınlaşma söz konusudur. Bir başka ifadeyle, saygı duyulan yine eril güçtür ve eril gücün hâkimiyeti söz konusudur. Türk evlilik geleneğinde ‘paylaşılmayan erkek’ sebebiyle ezeli ve ebedi rakip olarak görülen gelin ve kayınvalide, yüklendikleri bu rolleri *Yaşar Kemal’in Yılanı Öldürseler* romanında da yaşatmaktadırlar.

Esmeyi, kayınvalidesinin zihninde hep olumsuz bir imaja sahip olmuştur. Kayınvalidesinin, Halil’in kendisini zorla kaçırmayı sonrasında başlayan “**Bu orospu sana hayretmez Halil.**” (Kemal 2012, 29) sözleriyle başlayan ve “**Baban sağ olsaydı da anan olacak o orospu böyle yapsaydı... Aaaah, sen büyük olsaydın, büyük olsaydın da elin bir tüfek tutsaydı, o anan olacak orospuyu, onu...**” (Kemal 2012, 33) şeklinde sürdürülen hakaretlerinin sonu gelmemektedir. Bu hakaretler, Halil’in ölümüyle intikam ateşiyle beslenen kinden bir dağa dönüşmüştür. Kayınvalide, başta aile erkekleri olmak üzere, köy halkının tamamını Esmeyi aleyhine etkileyecek güce ve yaptırıma sahip baskın bir kişilik, bir *lider* olarak okuyucuya sunulur.

Toplumsal hukuk sistemi içinde *ahlaki değerler* ve *namus*, korunması gereken en önemli unsur olarak kabul edilir. Ahlaki değeri taşıması gereken kişi, *kadın* ve *eş* olunca, değerinin önem ve derecesi daha da artmaktadır. Odak figür Esmе, bu değerlere sahip çıkmadığı gerekçesiyle cezalandırılmak istenmektedir.

“Kardeşinizi ben öldürmedim, Abbas öldürdü... Öcünü gidin de Abbas’ın kardeşlerinden, akrabalarından alın. Beni buldunuz benden alacaksınız kardeşinizin öcünü, öyle mi? Korkarsınız Leklerden de, öyle değil mi? Leklere yaklaşmaya ödünüz kopar değil mi? Kardeşinizi ben öldürmedim. Kardeşinizi Abbas öldürdü, üstelik de avradını kaçırdı. Gidin de öcünü onun akrabalarından alın, alın da namusunuzu temizleyin.” (Kemal 2012, 42).

Esmе, bu söylemlerine rağmen, yöre halkının zihninde kemikleşmiş kalıp yargılara engel olamaz. Ataerkil toplum yapısı, erkeği merkez alan ve erkeğin yanında olan bir mantaliteye sahiptir. Bu düşünce, eril kültürün hatalarını gözardı veya tolere etmeyi de beraberinde getirir. Abbas-Esmе-Halil ilişkisinde, olayın faili Abbas olmasına rağmen, eril zihniyet asıl suçlu olarak dişil cinsiyeti temsil eden Esmе’yi suçlamaktadır; çünkü en kolay çözüm budur. Ataerkil zihniyetin Esmе’yi suçlu görüp cezalandırmasının kendilerine dönecek olumsuz bir yaptırımı yoktur; çünkü Esmе bir kadındır ve kadın, savunma özellikle de saldırı hakkına sahip değildir. Bu düşünce merkezinde Esmе, zayıflığı ve güçsüzlüğü sembolize eden dişil cinsin sembolüdür. Ölüm olayını eyleme dönüştüren asıl suçlu Abbas’ın ailesi ise, erildir ve güçlüdür. Güçlüden intikam alınması zordur ve risk almayı gerektirir.

3. SONUÇ

İnsanlık kültür tarihinde *toplumsal cinsiyet*; kadının hamilelik ve lohusalık gibi zorunlu sebeplerle iç mekânı; erkeğin ise, yaşam mücadelesi içinde beslenme zorunluluğu, düşmanlara ve doğaya karşı var olma savaşında dış mekânı tercih etmesi ile başlar. Doğal bir iş bölümü olan bu görev dağılımı, ‘güç, benlik ve liderlik’ kavramlarıyla ‘iktidar mücadelesi’ formatına dönüşür. Kadın-erkek dayanışmasının aile kavramıyla tescillendiği bu birliktelik, geleneksel yapının yoğun olarak yaşatıldığı bölgelerde, eril kültürün hâkimiyetine girer. Erkek egemen toplumlarda, *biyolojik* ve *anne kimliği* dışında varlık göstermesi çok mümkün olmayan kadın; her şeyi ve her durumu kabullenen, her isteğinden, hatta, kendinden vazgeçen bir *kurban* rolü yüklenir.

Ataerkil toplum yapısının hâkim olduğu düzende, kadın ve erkek, hem yüklendikleri sosyal roller hem de bireyler olarak eşit rol ve haklara sahip değildir. Erkek; aktif, baskın ve güçlü bir karakter olarak hatalardan arındırılmış bir rol yüklenir. Kadın ise; pasif, erkeğin güdümünde hareket eden, zayıf bir varlıktır. Kadının zayıf varlığı, ancak annelikle güçlenmeye başlayıp kayınvalidelikle sosyal statü kazanabilir. Kadınısı özelliklerden arınıp erkeksi özelliklere yaklaşmanın kayınvalideye yüklediği güç, sosyal rol anlamında da kendini gösterir. *Yaşar Kemal’in Yulanı Öldürseler* adlı romanının kaybeden kadını Esmе, kazanan kadını ise, Hasan’ın büyükanası, Halil’in annesi; yani ataerkil yapı içinde ‘otorite’yi sembolize eden Esmе’nin kayınvalidesidir. Kayınvalide de, sahip olmaya başladığı erkeksi özellikleriyle ataerkil toplum düzeninin lideri olan *erkeği* sembolize eder.

Sosyal normların uygulayıcısı rolünü üstlenen kayınvalidenin toplum üzerindeki baskısı ve yönlendirmesi sonucu *Esmе*, romanda seçilen *fiili kurbandır*. Yaptığımız bu araştırmada Esmе, yüklendiği ‘anne, eş ve sevgili rolleri’yle toplumsal doku içinde analiz edilmiştir. Odak kadın figür Esmе, kendisine kurban rolünü hazırlayan sosyal çevre, duygu ve eylem faktörleri temelinde, sebep sonuç bağlantısı içinde ele alınmıştır.

Örf, âdet, gelenek, görenek olarak adlandırılan sosyal normlar, toplumların yazılı olmayan anayasalarıdır. Sosyal normların en önemli özelliği ‘yaptırım’dır (Örnek 1976, 37). Birey, ‘dışlanma, kınanma, kabullenilmeme, alay edilme gibi’ olumsuz yaptırımlarla karşı karşıya gelmemek için sosyal normlara uyma zorunluluğunu hisseder. Doğal ortam olan rutin hayatta ‘eleştiri, kişiyi yerme’ gibi sıradan söylemlerle başlayan sosyal normların, yani geleneklerin bu cezaları, insan için, resmi hukukun vereceği hapis ya da para cezalarından çok daha etkilidir.

Bölge halkı, bu sosyal normlarla hayatı algıladıkları ve benimsedikleri için, normların cezalandırma sistemini de rahatlıkla algılayabilirler. *Yılanı Öldürseler*'in *fikri kurbanı* da sosyal normların hedefi hâline getirilen *Hasan*'dır. 'Aile onuru ve namusu' adına, Hasan'ın belleğine yıllarca 'annesini öldürerek ailesinin/babasının namusunu temizlemesi gerektiği' ya da yapmadığı takdirde de 'erkekliğine hâlel getireceği' düşüncesi kodlanmıştır. Eril kültürün mutlak hâkimiyeti ve tecavüz istismarıyla yapılan bir yanlış (Halil-Esme evliliği), sözde 'onur ve namus' adına daha büyük bir yanlışla dönüşü olmayan yollara sevk edilir.

İnsan, sosyal bir varlıktır. Bu özelliği sebebiyle, diğer insanlar tarafından beğenilmek, takdir edilmek ve duygu düşüncelerini paylaşmak ihtiyacını hisseder. Paylaşmak, acının azalması ve mutluluğun artması anlamına gelir. Paylaşma ihtiyacının toplum tarafından tescillenerek gerçekleştirildiği birliktelik olan evlilik, hayatı anlamlı kıldığı için insanlık kültür tarihinde yüzyıllardır varlığını devam ettirmiştir. Birim olarak küçük, manevi güç olarak en büyük sosyal kurum olan evlilik, romanda farklı bir görme biçimiyle, Halil'in isteklerine kavuştuğu bir kurum olarak okuyucuya sunulmuştur. Yaşar Kemal *Yılanı Öldürseler* adlı romanında, Türk toplumunda var olan sosyal gerçekleri, aşk kurgusu üzerinden okuyucuya sunmuştur. Aşk kurgusunun üç kahramanı vardır: Esme, Abbas ve Halil.

Romandaki olay örgüsü, iki temel konu üzerinde odaklanmaktadır: Toplumsal değer yargıları ve aşk! Sosyal yapı, aşk ilişkilerinde bile, eril kültüre öncelik tanımaktadır. Halil, Esme'nin düşüncelerini ve hislerini yok sayarak zorbalıkla amacına ulaşır. Halil'in Esme'ye hissettiği sapkınlık derecesindeki tutku ve sonucunda oluşan zoraki birliktelik bile, ataerkil yapı içinde suç kabul edilmez. Kurulu toplumsal düzen de, kadın onurunu ve arzularını hiçe sayarak bu zorbalığa göz yumar; eril kültür amacına ulaşır. Esme, sosyal yapının izin verdiği ölçüde aşkı yaşayabilmektedir. Romanın iki eril karakterinin ortak buluşma merkezi olarak görülen Esme, bu kurguda, beden ve ruh sömürsünün kurbanı bir kadın olarak sembolize edilmiştir.

4. KAYNAKLAR

DİNO, Güzin (1998), **Türk Köy Romanı Bağlamında Yaşar KEMAL/Yaşar KEMAL'i Okumak**, İstanbul: Adam Yayınları, s. 32.

KEMAL, Yaşar (1996), **Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, Alain Bosquet ile Görüşmeler**, İstanbul: Adam Yayınları, s. 30.

KEMAL, Yaşar (2012), **Yılanı Öldürseler**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 15. Baskı.

GÜRSEL, Nedim (2000), **Çocukluk: Yitik Cennet/Yaşar Kemal Bir Geçiş Dönemi Romancısı**, İstanbul: Everest Yayınları, s. 50.

MASDAR, Yrd. Doç. Dr. Funda (2012), "Orhan Kemal Uyarlamalarında Çukurova Gerçeğinin Yansımaları", **Turkish Studies**, Ankara: Cilt: 7/4, s. 2387-2400.

MORAN, Berna (2007), **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 53.

ÖĞÜT-EKER, Doç. Dr. Gülin, OĞUZ, Prof. Dr. Öcal, EKİCİ, Prof. Dr. Metin vd. (2011), **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara: Grafiker Yayınları, s. 5.

ÖRNEK, Sedat Veyis (1976), **Türk Halkbilimi**, Ankara: İş Bankası Yayınları, s. 37.

MILLETT, Kate (1987), **Cinsel Politika**, Çeviri: Seçkin Veli, İstanbul: Poyal Yayınları, s. 68.